

Kremsberger Anita
szociális munka BA 2008/09
1. évfolyam
Másság és rasszizmus szeminárium

2009.04.14.

A holokauszt és a háttérben húzódó ideológia

A holokauszt fogalmához annyi minden kapcsolódik, hogy nehéz lenne mindent érinteni és boncolgatni, ezt nem is próbálnám meg. A következő pár oldalban nem történelmi áttekintést kívánok végezni, sokkal inkább a holokauszt háttérével, az ideológiával szeretnék foglalkozni, ezen belül azzal is, hogy a náci párt, különösképp Hitler hogyan vélekedett az ellenségnek titulált áldozatokról, és honnan eredt az a gyűlölet, mellyel a másnak titulált emberek millióit végezték ki.

Az antiszemitizmus

Maga az antiszemitizmus kifejezés az 1870-es években alakult ki és terjedt el Wilhelm Marr újságíró jóvoltából, aki eredetileg a zsidókkal szembeni védekezés megnevezésére használta.

Történelmileg a zsidóság öt szakaszát különböztetjük meg:

- a pogányok zsidógyűlölete
- a keresztények antijudaizmusa
- a nacionalista, rasszista antiszemitizmus
- a Harmadik Birodalom zsidópolitikája
- 1945 óta a világi, rasszista, nacionalista és klerikális antiszemitizmus

Raul Hilenberg nagyszerűen különbözteti meg a zsidókkal kapcsolatos népi álláspontokat:

- Nem élhettek köztünk-zsidóként! - a zsidók a megszoksz vagy megszöksz-elv alapján választhattak, hogy áttérnek a többségi vallásra vagy elmennek.

- Nem élhettek köztünk! - Ekkor a zsidókat elűzték vagy kivándoroltatták.
- Nem élhettek! -mondták a náciak és megkezdték terveik megvalósítását.

Tévedés lenne azt hinni, hogy a zsidókkal kapcsolatos előítéletek a nacionalizmussal egy időben jelentek meg: már ősidők óta léteznek. Az asszírok, babilóniaiak, perzsák, makedónok birodalmaikban elnyomták vagy elűldözték a zsidókat. Az egyiptomiak pedig azért üldözték őket, mert szemükben a zsidók a vallás ellenségei voltak, nem osztoztak semmin és nem mutattak semmiféle jóindulatot.

A felvilágosodás idején többen is, köztük Voltaire, az Ószövetségben véltek felfedezni olyan szövegeket, melyek bizonyíthatják a zsidók kegyetlenségét, embergyűlöletét.

Az antiszemita ideológiák különösen Kelet-Európában és Németországban hódítottak meg komoly tömegeket. A nemzeteket létrehozzák, tagjának pedig az számít, aki birtokolja az anyanyelvet valamint rendelkezik a nemzetkarakter jegyeivel. A görcsös nemzeti identitástudathoz pedig hozzátartozik az ellenségkép is. Ellenség pedig a beférkőzött idegen etnikum.

Az antiszemitizmusnak nem csak egyetlen fajtájáról beszélhetünk, hiszen sokféle ideológia és cél jellemzi. Egyesek szerették volna eltörölni az emancipációt, míg mások beérték volna azzal, ha a zsidók nem, vagy csak korlátozottan (numera clausus) űzhetnek bizonyos foglalkozásokat. Emellett a modern antiszemitizmus számára nem a zsidók vallása, hanem a zsidók jelleme jelentette a problémát. Felfogásuk szerint a válságokért, a tőzsdekrachért kizárólag a zsidók okolhatók.

A baloldali antiszemita szerint a zsidók ki nem állhatják a fizikai munkát, élősködnek másokon és istenüknek tekintik a pénzt.

Számos nyugat-európai zsidó át akarta venni a nem zsidók öltözködési szokásait, nyelvét, viselkedését, mint az emancipációért fizetett árat. Az antiszemitizmus ellenfelei közül is többen láttak megoldást abban, ha a zsidók asszimilálnának. A zsidók egy része azonban inkább integrálódni, mintsem asszimilálódni akart, mert zsidóságára nem úgy tekintett, mint valamire, ami megkeseríti a boldogulását.

Kelet-Európában azonban a zsidóság jelentős része saját elvei szerint igyekezett élni. A gójokkal (nem zsidókkal) való kapcsolataikat próbálták csupán üzleti térre korlátozni, a hatósági emberekből

pedig magát a korrupciót látták. Az egyes területeken élő zsidók pedig egyenesen lenézték a gójokat, nem érezték kötelezőnek, hogy az ő elveik szerint éljenek.

Az antiszemita támadásai a Nyugat-Európában élő zsidóságból kétféle reakciót váltottak ki: a zsidók egy része védte állampolgári jogait, liberális vagy baloldali pártokat támogatva, míg másik részük támadott, azt hirdetve, hogy nem élhetnek békében idegen népek között, és ki kell vándorolniuk Palesztinába. A cionisták úgy látták, hogy az antiszemitizmus nem az összes zsidó ellen irányul, hanem csak a gazdagok ellen. Egy részük pedig azt vallotta, hogy nem a hagyományaikhoz ragaszkodó zsidókat éri támadás, hanem azokat, akik a német kultúrával igyekeznek leplezni zsidóságukat.

A liberálisok, szocialisták és asszimiláns zsidók várakozásainak ellentmondva azonban a zsidók nem tűntek el, hanem fennmaradtak, mint elkülönülő társadalmi csoport. Az antiszemita mozgalmak pedig a 20. század első felében meggyengültek, de nem számolódtak fel teljesen. Majd az első világháborút követően ismét új erőre kaptak.

Fajtisztaság Németországban

Hitler és ideológiája

Adolf Hitlert túlzások nélkül nevezhetjük a német történelem leghírhedtebb személyiségének. Tetteivel, eszméivel világszerte ismertté vált. Számtalan mű született róla, és ő maga is írt, legismertebb műve a Mein Kampf, melyet 1926-ban alkotott.

Hitler lényegében nem alkotott új ideológiát, elméleteit sokkal inkább könyvekből, brosurákból felületesen megismert eszmékből ötvözte. Az általa magasabbrendűnek tartott árja faj uralma volt harcának végső célja. Hitler 'tanítóinak' nevezhetjük azonban Gobineaut és Chamberlaint, ugyanis az általuk lefektetett eszme alapjaitól Hitler sohasem távolodott el. Gobineau egy négykötetes munkájában ír az emberi fajok egyenlőtlenségeiről, úgy gondolja, hogy a nagy birodalmak bukását a különböző fajok keveredése okozta. Gobineau három nagyobb kategóriára osztja az embereket:

fehérek, feketék és sárgák. Ezeken belül azonban nem foglalkozott szemitákkal és nem szemitákkal. Úgy tartotta, a fehér nép az arisztokrácia, a fekete a csőcselék, míg a sárgák polgárok.

A 19. században vált úgymond divattá a fajok megkülönböztetése, osztályozása. Ekkor váltak népszerűvé olyan áltudományok, mint például a koponya- és arctervezés, amelyek abszurd feltételezésekkel álltak elő azt illetően, hogy a különböző fajok milyen testi adottságokkal rendelkeznek.

Meg kell még említeni az úgymond szociáldarwinista irányzatot is. Ők voltak azok, akik Darwin fajok eredetéről szóló tanait megpróbálták a társadalomra alkalmazni. Ezáltal négy fő következtetést vontak le:

- az evolúció tana cáfolja a Biblia teremtésmítoszt
- mind a természetben, mind a társadalomban csak a legerősebb, legalkalmasabb faj maradhat fenn
- ennek a legerősebb fajnak joga van saját életterét meghódítani
- az emberfajok keveredése veszélye

Hitler is a szociáldarwinisták közé tartozott. Eszméire hatott még Stewart Chamberlain angol filozófus is, aki 1899-ben jelentette meg a 19. század alapjai c. munkáját. Szerinte a germán faj a kiválasztott arra, hogy az emberiség megmentője legyen. Ellenségeik pedig a zsidók és a katolikus keresztények. Chamberlain azt állította, hogy a zsidók lelke materialista, intoleráns és erkölcstelen.

Hitler tanult még Otto Weininger Szex és jellem c. 1903-as munkájából is, amely a fajú kérdést összekapcsolja a szexualitással. Szerinte az árja a hím megtestesítője. A nő ezzel szemben pozitív tulajdonságok hiányában csak prostituált lehet, vagy csak anya, emellett a liberális-demokratikus elvek megtestesítői. Azonban Weininger hozzátette, hogy az árja nők képesek hinni a férfiban és gyermekeikben, tehát képesek helyrehozni bűneiket.

A zsidókat még a nőknél is rosszabbnak titulálja, akik nem hisznek semmiben és senkiben, nincs nemzeti érzésük, sem személyiségük.

Joseph Tenebaum szerint Hitler hívei számára maga volt a megváltó, azonban az bizonyossággal állítható, hogy nem volt túl okos ember, hiszen több végzetes hibát is elkövetett pártvezetőként.

Telford Taylor történész szerint pedig Hitler nem volt képes hosszú távon egy célt tartani a szeme előtt, azonban azt elismeri, hogy ő volt az, aki képes volt gondolatait tettekre is váltani. Martin Broszat pedig a következő jelzőkkel illette Hitlert: közészerű, felelőtlen, önsajnálató, egocentrikus és fanatikus.

Sokan vádolták azzal, hogy egyetlen célja a hatalom volt, azonban a valóságban Hitler kidolgozott világnézettel rendelkezett, valamint következetesen törekedett Európa meghódítására.

Csodálattal tekintett Mussolinire, többek között azért, mert a zsidók ellen több területen is fellépett: üldözte a szabadkőműveseket, betiltott bizonyos sajtótermékeket és küzdött a marxizmus ellen. Azonban előfordulhatott, hogy Hitler nem tudta, hogy a fasiszta pártban nagy arányban voltak jelen zsidók.

Mein Kampf c. munkájában négy fő területen változtatta zsidókkal kapcsolatos álláspontját:

- A zsidókérdés jelentősége tovább nőtt a szemében
- Felismerte, hogy az árja világrend kialakítása Németország valódi küldetése
- A külpolitika és a zsidókérdés közelebb került egymáshoz.
- Ezek következtében a javasolt módszerek radikalizálódtak.

Hitler világszemléletét az alapozta meg, hogy kell egy erős, fajtisza nép, amely képes fennmaradni és meghódítani életterét. A faj tisztaságáért és hódításáért pedig kell a harc, erőszak, háború.

A zsidók célja szerinte a világalom, amelynek elérése érdekében egymás ellen uszítják a nemzeteket, ezáltal jutnak fokozatosan hatalomra. Legvégső céljuk Hitler szerint a nemzetek faji szintjének lealacsonyítása. Jellemző rájuk továbbá a gyávaság és ezzel egy időben az élniakarás.

Az előbbiekből könnyen kiderül, hogy Hitlerre a faji alapú antiszemitizmus volt jellemző. A zsidókat parazitáknak, a nemzeti kultúrák megromtóinak tartotta. 1941 végén több alkalommal is igyekezett megindokolni, miért kell kiirtani a zsidókat. Szerinte alapvetően a zsidók tettek arról, hogy kiirtják őket. A közvetlen okot a zsidók legyilkolására azonban a második világháború jelentette, el kell tűnniük a kontinensről, mert úgymond kiprovokálták a háborút.

Kevésbé ismert Hitler 1942-ben előadott beszéde, melyben elmondja, hogy a világháború eredménye a zsidóság eltüntetése lesz a Föld színéről, mert ők felelősek mindenért: halottakért, forradalmakért, inflációért, valamint a népek között létrejött harmóniát is csak a zsidó zavarja meg.

1943-ban szinte teljes biztossággal tudta, hogy Németország el fogja veszíteni a háborút, majd 2 évvel később ezt nyilatkozta: „A világ örökké hálás lesz a nemzetiszocializmusnak, hogy kitéptem a zsidókat Németországból és Közép-Európából. „

Az eutanáziaprogram és a holokauszt további áldozatai

A holokausztnak nem csak faji alapon megkülönböztetett személyek estek áldozatul, hanem más, a társadalom terhének tekintett rétegek is: elmebetegek, fogyatékosok, vagy homoszexuálisok. A nácik az elmebetegek meggyilkolásával kezdték el a fajnemesítési programukat, és innen már könnyen eljutottak a haláltáborok megszervezéséhez és zsidók millióinak kivégzéséhez.

1934-től úgynevezett kényszer sterilizációt hajtottak végre számtalan örökletes betegségben szenvedő emberen, illetve az alkoholistákon. Az amerikai példa hatott a németekre, ugyanis ezt megelőzően 1907 és 1938 között Amerika tagállamainak felében elfogadták a sterilizációs törvényt. Az emberek önként is jelentkeztek a műtetre, de orvosok, elmegyógyintézetek is beutalhatták őket. Emellett gyengeelmájúnak ítélték meg azokat a nőket, akik túl gyakran váltogatták partnereiket, ugyanakkor a hasonló férfiakkal nem tettek semmit. Majd számos teljesen egészséges fiataalt is sterilizáltak azzal az indokkal, hogy színes bőrű katonáktól származtak. 1939-ig bezárólag kb. 350-400 000 emberen végeztek sterilizációt, ebből nagyjából 3500-an belehaltak a beavatkozásba. Azonban az eugenikusok a világ más tájain pozitívan fogadták a sterilizációs politikát. Azzal érveltek, hogy a németek megmutatták, mit kell tenni a nép egészsége érdekében. Hat országban (Dánia, Anglia, Finnország, Norvégia, Svédország, USA) voltak érvényben sterilizációs törvények.

Emellett a nemzetiszocialisták céljai közé tartozott még az ifjúság átnevelése, a fiatalok faji összetételének tökéletesítése. Több országból a Német Birodalomba szállították az SS- és Wehrmacht-katonák törvénytelen gyermekeit. Továbbá az SS úgynevezett Lebensborn otthonokat

létesített nők számára, ahol leginkább leányanyák laktak, illetve olyan nők, akiknek férjük az SS-ben teljesített szolgálatot. Az ide bekerülő nőknek és gyermekeiknek különböző faji kritériumoknak kellett megfelelniük. A nem megfelelőnek titulált gyerekeket a gyermekeutanázia program keretein belül meggyilkolták.

A náciak úgy tartották, hogy a bűnözők, alkoholisták, csavargók gyógyíthatatlan betegek, valamint magatartásukért egyedül a génállományuk okolható. Tehát a társadalom jövőjéért kell elérni azt, hogy ezek az egyedek ne szaporodhassanak. Ennek érdekében 1937-től koncentrációs táborokba szállítottak koldusokat, prostituáltakat, cigányokat, fertőző nemi betegségben szenvedőket.

A fentebb említett sterilizálást a kevésbé értékes emberek szaporodásának megakadályozása érdekében végezték, külön egészségügyi bíróságok döntései alapján. Voltak azonban, akik a sterilizálás után is ellátásra szorultak volna, ami teher a nép számára, így meggyilkolásuk logikusabbnak tűnt. Hitler az 1920-as évek elején is az eutanáziaprogram híve volt, majd kijelentette: ha Németországban az évente megszülető 1 millió gyermekből kb. 800 000 gyenge egyedet el lehetne távolítani, jelentősen lehetne javítani a népesség összetételén. A második világháború kitörése után Hitler parancsára elkezdtek megszervezni a felnőtteutanázia-programot is. Ennek keretein belül kb. 70 000 elmebeteg megölését tűzték ki célul.

1939-ben Lengyelországban egy SS-egység több ezer elmebeteget megölt, majd az év vége felé egy másik katonai egység 1558 lengyelt ölt előre megásott tömegsírokba.

A Német Birodalomban külön osztályt állítottak az eutanáziaprogram végrehajtására, mely az Elmeógyógyintézetek Országos Szövetsége nevet viselte. A programot megpróbálták titokban tartani, például Községi Alkalmazottakat Szállító Szolgálat néven vállalatot alapítottak, amely azokat az autókat bérelte, melyekkel a kórházakba szállították az elmebetegeket. Fürdőtermeknek álcázott gázkamrákban ölték meg őket, majd a hullákat elégették. A személyzet zöme bizonyos idő után élvezettel végezte munkáját, például több elmeógyógyintézetben is megünnepelték a 10 000. hullát.

A programot nehézkes volt titokban tartani, hamarosan nyílt titokká vált, részben az adminisztratív hibák által. (a hozzátartozók rossz urnát kaptak, vagy többet annál, ahány halottjuk volt)

A felháborodás és a nyomás hatására Hitler 1941-ben leállította az eutanáziaprogramot. Azonban a leállítás után is gyilkoltak betegeket a koncentrációs táborokban valamint több elmeógyógyintézetben is. Persze nem a régi minta alapján, hanem különböző új módszereket találtak

ki: volt akit krumplihéjjal etetek addig, amíg éhen nem halt, volt akit gyógyszerekkel öltek meg.

Az eutanáziaprogramról elmondható, hogy nagyobb méretű tiltakozást, ellenállást váltott ki, mint a zsidók elleni náci politika. A zsidók kivándoroltatását a németek többsége elfogadta, azonban az emberek kezdtek rájönni, hogy közülük is bárki lehet beteg, kaphat ideg-összeroppanást, és mindnyájan megöregszenek, így ők is ki vannak téve az eutanáziaprogram veszélyeinek.

A másik réteg, akik ellen hatalmas dühvel fordultak a nácik, a homoszexuálisak voltak. Az 1871-es német Büntető Törvénykönyv egyik paragrafusa kimondta, hogy a férfiak közötti szexuális kapcsolat helytelen magaviseletnek minősül. Ezt a törvényt csak 1969-ben sikerült eltörölni, a nácik addig pedig kissé keményebben alkalmazták, mint ahogyan a törvény megalkotói gondolták megalkotása idején.

Heinrich Himmler 1936-ban megszervezte a Homoszexualitás és az Abortusz Elleni Harc Birodalmi Hivatalát, melynek dolgozói egy év alatt nagyjából 4000 homoszexuális férfit utasítottak koncentrációs táborba. Különböző besúgóhálózatokat építettek ki, és külön embereik voltak az újságok apróhirdetéseinek átolvasására is.

Németországban kb. 50 000 főt ítéltek el nemi hovatartozása miatt, valamint 10-15 000 embert zártak börtönbe illetve koncentrációs táborba, hasonló indokkal.

Az előbbieken leírtak alapján joggal felmerülhet a kérdés, hogy hogyan volt képes az egész világ végignézni a nácik kegyetlenségeit és térhódításait. Számos ország megpróbált nem belefolyni az eseményekbe, és voltak olyan területek is, akik segítő kezet nyújtottak az áldozatoknak a deportálások idején.

A holokausztról a történészek is sokféleképpen nyilatkoznak. Heller Ágnes szerint a holokauszt maga az értelmetlenség, amelyet nem lehet sem megérteni, sem megmagyarázni. Bizonyos szempontból valóban így van, azonban a náciknak volt céljuk, a fajnemesítés, ezen belül az európai zsidóság kiirtása. Magát a célt lehet értelmetlennek nevezni, azonban kétségtelen, hogy kimunkált ideológia kapcsolódott hozzá, és ez irányította Hitlert és más vezetőket tetteikben.

Érdekesség még Deák István felvetése is: míg 5,1 zsidók meggyilkolásáról 2000 szakkönyv (1989-ig bezárólag) jelent meg, addig 14,5 millió kulák halotról vagy a sztálini terrort elszenvedő 20 millió áldozatról lényegesen kevesebb könyvet írtak. Ennél is kevesebbet más, például kínai vagy

afrikai tömeggyilkosságok több tízmillió áldozatáról. Deák szerint ennek fő oka az, hogy lenyűgöző az a tény, hogy az egyik legcivilizáltabb nép legyilkolja az egyik legcivilizáltabb népet, ezzel szemben a parasztok mészárlása nem annyira érdekes.

Másik fő ok lehet az a tény, hogy a szovjet, kínai, afrikai történészek sem kutathatnak saját levéltáraikban. Míg a holokauszt története iránt érdeklődőknek nem kell forrásokért Németországba utazniuk, kivéve ha német levéltári adatok után kutatnak.

Kétségtelen, hogy a holokausztról szóló írásnak anyagi háttere is van, ugyanis igen magas azoknak az embereknek a száma, akik e szakirodalom elsődleges vevőköreit alkotják.

Érdeemes megemlíteni a holokausztot tagadó irodalmat is, bár ennek alkotói nem tekinthetők sem történészeknek, sem szakembereknek. Szerintük a nácik nem is voltak zsidógyűlölők és az a 6 millió ember biztosan él valahol máshol, más személyazonossággal. A dokumentumokat, bizonyítékokat, túlélők visszaemlékezéseit elfogultnak és hazugnak tekintik, az SS tagjait pedig megfélemlített áldozatoknak állítják be.

A cigány holokausztról is számos irodalom jelent meg az elmúlt időkben, amelyek arról szólnak, hogy a németek ugyanúgy bántak a cigányokkal, mint a zsidókkal. Ezt azonban dokumentumokkal nem teljesen tudják alátámasztani, ugyanis a nácik szövetségesi vagy megszállt területeiken többnyire nem törődtek a cigányokkal. Cigányüldözést csak magában a Német Birodalomban tartottak, de ott is inkább rendőri problémának tekintették a cigányokat, mintsem a németek ellenségeinek.

A holokauszt áldozatainak száma nem ismert, azaz csak néhány országban sikerült pontosan meghatározni a számukat.

Végezetül csak annyit fűznék hozzá, hogy számomra leginkább az az elképesztő, hogy egy elméletileg civilizált társadalomban előfordulhatott ekkora tragédia, hogy egy nép egy másik nép kiirtására törekedett, és terveiket részben meg tudták valósítani, az egész világ szeme láttára..

Azt hiszem, a rasszizmus és az előítéletek ma sem csökkentek, a társadalmi feszültség egyre nő, és csak remélni lehet, hogy a történelem során nem fog bekövetkezni még egy ilyen méretű tragédia, mint amekkorát a Német Birodalom előidézett.

Felhasznált irodalom

- Braham L.,Randolph: A népirtás politikája-A holokauszt Magyarországon, Új Mandátum Könyvkiadó 2003
- Karsai László: Holokauszt ; Pannonica Kiadó 2001
- Nolte,Ernst: A fasizmus korszaka, Kairosz Kiadó, 2003